

Original Article / Araştırma Makalesi

**ÖZEL GEREKSİNİMLİ VE NORMAL GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN
EBEVEYNLERİNİN ÖZEL EĞİTİME İLİŞKİN METAFOR KULLANIMININ
KARŞILAŞTIRILMASI**

**The Comparison of Metaphor Use about Special Education by the Parents of Children
with Special Needs and the Parents of Children with Normal Development**

Hikmet ZELYURT¹

¹İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya

Geliş Tarihi / Received: 23.05.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 01.06.2020

Yayın Tarihi / Published: 21.06.2020

ÖZ

Günümüz eğitim sisteminde özel eğitime gereksinim duyan çocuklar ile normal gelişim gösteren çocuklar aynı ortamlarda öğrenim görmektedir. Normal gelişim gösteren çocukların özel gereksinimli çocuklara bakışları ailelerinden etkilenmektedir. Bu araştırmanın amacı da özel gereksinimi olan çocukların ebeveynleri ile normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin özel eğitime bakış açısı ve metaforları arasında farklılık olup olmadığını tespit etmektir. Araştırmanın örneklemini özel gereksinimli 22 çocuğun anne babası ile normal gelişim gösteren 23 çocuğun anne babası olmak üzere toplamda 45 anne baba oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar genel olarak incelendiğinde özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların metaforları sıkıntı, eziyet, zorluk gibi olumsuz kavramlardan oluşurken; normal gelişim gösteren çocuğu olan anne babaların metaforlarının ise çiçek, huzur, mutluluk gibi olumlu kavramlardan oluştuğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn, Ebeveyn algısı, Metafor, Normal gelişim, Özel gereksinimli çocuk

ABSTRACT

In the current education system, children who require special education and children with normal development are educated in the same environment. Normal developing children's views about children with special needs are affected by their parents. The aim of the present study is to determine whether there is a difference between the views about special education and metaphors of the parents of children with special needs and the parents of normal developing children. The study sample is constituted of a total of 45 parents including, the parents of 22 children with special needs and the parents of 23 children with normal development. In the study, the data have been collected with a semi-structured interview form. When the study findings are evaluated in general, it has been determined that the metaphors used by the parents of children with special needs included negative concepts as distress, grind, difficulty, while the metaphors used by the parents of children with normal development included positive concepts such as flowers, peace and happiness.

Keywords: Children with special needs, Metaphor, Parent, Parent perception, Typical development

GİRİŞ

Fiziksel, duyuşsal, bilişsel ve sosyal olarak her birey birbirinden farklıdır. Her çocuğun kendine ait özellik ve ihtiyaçları bulunmakta ve her bir çocuk kendilerine özgü bireysel farklılık taşımaktadır (Çakıroğlu, 2016). Ancak bazı çocukların çeşitli gelişim alanlarındaki eksikler ve yetersizlikleri diğer çocuklara göre daha fazladır. Bu çocuklar günlük yaşamlarında ve eğitimlerinde ek desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Bu çocuklar özel gereksinimli çocuklar olarak adlandırılır (Metin, 2018).

Özel gereksinimli çocuğa sahip olmak birçok ebeveyn için başlarda kabul edilmesi zor bir durumdur. Bu duruma uyum sağlamak çoğu zaman kolay olmamaktadır. Aşama Modeline göre ailelerin özel gereksinimli çocuk karşısındaki tepkileri genel olarak sırasıyla; şok, öfke, pazarlık, depresyon ve kabul olmaktadır. Şok aşamasında aileler çocuklarının özel gereksinimli olmadığına inanmakta ve bu durumu kabul etmeyerek, çocuklarının normal gelişim gösterdiğine dair belirtiler bulmaya çalışmaktadırlar. Bu süreçte aileler utanç duygusu da hissetmektedirler. Öfke aşamasında aile bir önceki aşamada çocuğunun normal gelişim gösterdiğine dair bulduğu belirtileri uzmanlara sunar. Ancak uzmanlar çocuğun özel gereksinimli çocuk olduğu konusunda hemfikirse aile uzmanlara karşı bir öfke ve kızgınlık hissetmektedir. Bu doğrultuda ebeveynler uzmanlarla çocuğa dair işbirliğini kabul etmemektedirler. Bu dönemin sonlarına doğru ebeveynlerde “Neden ben?” sorusu çerçevesinde şekillenen bir içerleme ve iç hesaplaşma durumu söz konusudur. Pazarlık aşamasında aile çocuğunun yetersizliğine bir neden aramaktadır. Bu aşamada çocuğun yetersizliğini bitirecek uzmanlara karşı aileler sömürüye çok açıktır. Bu dönemde aile maddi ve manevi kayıplara uğrayabilir. Depresyon ve umutsuzluk aşamasında önceki aşamalarda yaşadığı hayal kırıkları sonucu bir depresyon durumuna girmiştir. Aile bu dönemde özel gereksinimli çocuğu dolayısıyla beklentilerini, yaşam tarzını, planlarını değiştirmek zorunda kalacağına farkına varır. Gerekli destekler sağlanması durumunda aile bir sonraki aşama olan kabul aşamasına geçebilir. Son aşama olan kabul aşamasında aile artık çocuğunun özel gereksinimli olduğunun, bu konuda uzmanlarla işbirliği yapması gerektiğinin farkındadır. Çocuğun olumsuz yönlerine değil yapabildiklerine odaklanmak söz konusudur. Birçok aile destek kaynaklarının yetersizliğinden ötürü kabul aşamasına geçememektedir (Metin, 2018; Özen, 2016).

Ebeveynler özel gereksinimli çocuklarını kabul etseler bile çocuklarına yönelik algıları farklı olabilir. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik algıları metaforlar yoluyla öğrenilebilir. Metafor soyut bir kavram veya duyumu başka bir kavram veya duyumuyla ilişki kurarak

sembolleştirme olarak tanımlanmaktadır (Aydın ve Pehlivan, 2010). Metaforlar son zamanlarda eğitim bilimleri alanında sıklıkla kullanılmaktadır (De Guerrero ve Villamil, 2002).

Araştırmanın amacı özel gereksinimi olan çocukların ebeveynleri ile normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin özel gereksinimli çocuğa ve bazı kavramlara ilişkin bakış açıları ile metaforları arasında fark olup olmadığının araştırılmasıdır. Özel gereksinimli bireyler ve metaforlarla alakalı araştırmalara bakıldığında yurt dışında öğretmen ve ebeveynlerle yapılan bir çalışmaya rastlanırken (Hove vd., 2009); yurt içinde öğretmen adaylarıyla, özel yetenekli çocukların öğretmen ve ebeveynleriyle çalışmalar (Açar, Kaya ve Güneş, 2017; Kadioğlu Ateş, 2018) yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla yurt içi ve yurt dışı çalışmalarda özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin metaforik algılarına ilişkin bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ayrıca normal gelişim gösteren çocuğu olan ebeveynlerin özel gereksinimli çocuklara ilişkin metaforlarını inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Buradan hareketle mevcut çalışmanın alandaki bir boşluğu dolduracağı; özel gereksinimli çocuklara ve ailelerine dair yapılacak düzenlemelere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın örneklemini bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine bir özel eğitim meslek okuluna ve otistik çocukların eğitim aldığı bir okula devam eden eğitim gören özel gereksinimi olan çocukların anne babalarından rastgele seçilmiş 22 kişi ile normal okullara devam eden ve normal gelişim gösteren çocukların anne babalarından rastgele seçilmiş 23 kişi olmak üzere toplam 45 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların 28'i kadın 17'si erkektir. Araştırmanın örneklemini amaçlı örnekleme yöntemiyle oluşturulmuştur. Amaçlı örnekleme; çalışmanın amacına bağlı olarak seçilen durumların derinlemesine araştırılmasına dayanan seçkisiz bir örnekleme yöntemidir. Amaçlı örnekleme, belli özelliklere sahip özel durumlarda tercih edilmektedir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016).

Soyut bir kavram veya duyumu başka bir kavram veya duyumuyla ilişki kurarak sembolleştirme olarak tanımlanan metafor (Aydın ve Pehlivan, 2010) kavramının ebeveynlerin çocuklarına bakış açılarını değerlendirmek için kullanıldığı mevcut araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunda bulunan soruların yarı yapılandırılmış olarak belirlenmesinde öncelikle sorularla ilgili ön hazırlık yapılmıştır. Özel Eğitim ana bilim dalı ve Eğitim Programları ve Öğretimi alanında çalışan uzmanlardan görüş alınmıştır. Önce 15 soru oluşturulmuş daha sonra bu sorular elenerek çalışmaya son şekli verilmiştir. Hazırlanan görüşme formunda 7 soruya yer

verilmiştir. Görüşme formu 2 kısımdan oluşmaktadır: Birinci kısımda katılımcılara ilişkin demografik bilgileri tespit etmek amacıyla (cinsiyet, öğrenim düzeyi, özel gereksinimli çocuğa sahip olma durumu, özel eğitim kurumları hakkında bilgi düzeyi, özel eğitime ihtiyacı olan çocukla ilgili bilgiler) yer alan sorular, ikinci bölümünde ise normal gelişim gösteren çocukların anne babaları ile özel eğitime ihtiyacı olan çocukların anne babalarına yönelik metaforların saptamaya yönelik 7 soru bulunmaktadır. Görüşme formunda yer alan sorular aşağıda belirtilmiştir:

1. Özel gereksinimli çocuklar;..... gibidir/benzemektedir, Çünkü.....
2. Rampa; gibidir/benzemektedir, Çünkü.....
3. Seyahat; gibidir/benzemektedir. Çünkü.....
4. Alışveriş; gibidir/benzemektedir. Çünkü.....
5. Çocuk parkı; gibidir/benzemektedir. Çünkü.....
6. Sabır;.....gibidir/benzemektedir. Çünkü.....
7. Misafirlik;..... gibidir/ benzemektedir. Çünkü.....

Araştırma verilerinin analiz aşamasına geçilmeden önce her bir görüşme formu Ö1, Ö2, Ö3... ve N1, N2, N3... diye kodlanmıştır. Bulgular kısmında veriler çözümlenirken yazılan “Ö” kısaltması özel gereksinimli çocukların anne babalarını; “N” kısaltması ise normal gelişim gösteren çocukların anne babalarını ifade etmektedir. Görüşme formuna verilen cevaplar araştırmacılar tarafından dikkatlice incelenerek tümevarım yöntemiyle betimlenmiştir. İlk olarak özü değiştirilmeden ifadelerdeki benzerliklere göre sınıflama yapılarak kodlanmıştır. Kodlamayla birlikte ifade sıklığına da dikkat edilmiştir. Kodlanan ifadelerdeki benzerlik ve farklılıklara göre temalar oluşturulmuştur.

Katılımcıların bazıları bu tema için herhangi bir metafor kullanmadıklarından ya da birden çok cevap verdiklerinden dolayı tablolardaki cevap sayıları katılımcı sayısı ile uyuşmamaktadır.

BULGULAR

Bu kısımda araştırmadan elde edilen bulgular tablolar halinde verilecektir.

Özel Gereksinimli Çocuk Metaforlar

Tablo 1. Normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin özel gereksinimli çocuğa ilişkin metaforları

Özel gereksinimli çocuk metaforları	N
Çiçek	4
Bebek	2
Sabır	1
Güneş	1
Camdan top	1
Keşfedilmemiş yer	1
İlk gidilen tiyatro	1
Toplumun parçası	1
Toprak	1
Özel çocuklar	1
Hassas bitki	1
Fidan	1
Maraton koşusu	1
Pusula	1
Eşsiz bir pırlanta	1
Cam eşya	1

İlk soru özel gereksinimli çocukların hangi metafora benzetildiği sorusudur. Tablo 1.'e bakıldığında 12 metafordan 5'i güneş, toprak, bitki, fidan, çiçek, keşfedilmemiş yer gibi doğa ile ilgili unsurlardan oluşmaktadır. Üç ebeveyn de özel gereksinimli çocukları "pırlanta, cam eşya, camdan top" gibi hassas, çabuk kırılan unsurlara benzetmişlerdir. Diğer anne babaların benzetmeleri ise, sabır, ilk gidilen tiyatro, toplumun parçası, pusula gibi farklı metaforlardan oluşmuştur. Fidan, bitki, ağaç gibi unsurlarının bakıma ihtiyacı vardır. Bakımı olmadığı takdirde solacak ve yeşermeyeceklerdir. Normal gelişim gösteren çocukların anne babaları genel olarak özel gereksinimli çocukları bu sebepten dolayı bu metaforlara benzetmişlerdir. Aşağıda bu metaforları açıkla nitelikte örnekler vardır.

"Yeni dikilmiş fidanın bakıma ihtiyacı vardır, eğer bakımı olmazsa gelişimi geriler. Özel gereksinimli çocukta böyledir." (N3)

"Onların kendilerine ait dünyaları, keşfedilmemiş özellikleri desteklenerek öne çıkarılacak yetenekleri olduğunu düşünüyorum. Her keşif yeni bir heyecan demektir." (N6)

"Eğer ilgi görmez ise tıpkı bir çiçek gibi solar." (N8) *"Nasıl verim almak istiyorsan o şekilde işlersin."* (N11) *"İlgi, su ve zaman ister."* (N13)

"Normal bireylere göre daha fazla ilgi, daha fazla destek, daha hassas bir iletişim, daha yoğun bir çaba gerektirir." (N15)

"İhtiyacı olan suyu besini yeterli ve onun özelliklerine göre vermeliyiz. Çocuklara da kendine özgü gereksinime göre ilgi göstermeliyiz." (N4)

"Hayatıma yön verir" (N18)

"Ancak iyi bir sarraf onların değerini fark edebilir. Hepsi eşsizdir ancak onları iyi tanımak gerekir." (N20)

“Her şeyi tekrar tekrar öğretmen gerekir.” (N21)

“Cama davranıldığı kadar hassas davranılmalıdır.” (N22) “Mutlaka bir yetişkine ihtiyaç duyar.” (N23)

Tablo 2. Özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin özel gereksinimli çocuğa ilişkin metaforları

Özel gereksinimli çocuk metaforları	N
Melek	4
Bahçe	2
Çiçek	2
Cam	2
Neşe	1
Bereket	1
Patron	1
Ağaç	1
Kitap	1
Kalp atışı	1
Yağmur	1
Puzzle	1
Ten	1
Perde	1
Kalem	1
Işık	1
Eski sandıklar	1
Süper kahraman	1

Tablo 2.’de 19 metafordan 4’ü melek, 2’si bahçe ve 2’si çiçek, 1’i ağaç, 1’i yağmur gibi doğa teması altında toplanırken; diğerleri de patron, kitap, kalp atışı, puzzle, ten gibi farklı temalardan oluşmaktadır. Özel gereksinimli çocuk ebeveynlerinin bir kısmının özel gereksinimli çocukları etrafa aydınlık ve mutluluk veren ışık, melek neşe, bereket gibi algıladıkları görülürken, bir kısmının ise doğa teması altındaki bahçe, çiçek, ağaç unsurları olarak algıladıkları anlaşılmaktadır. Açıklama cümlelerinden bazı örnekler şöyledir:

“En karanlık zamanda bana yol gösterir.” (Ö1) “kalplerinde hiç kötülük yoktur.” (Ö2) “Kötülük bilmezler.”(Ö3)

“Onlar masum ve günahsızdırlar. Onlar mutlu olunca bütün ev halkı mutlu olur. Kendi oğlum için söylüyorum. O ne yapmak isterse biz onu yapmaya çalışıyoruz. Çünkü onun mutluluğu bizim için çok önemli. O öyle olmayı istemedi. Bu durum Rabbimizin bir imtihanıdır. Her an onun gözlerine bakıyorum acaba ne yapıyor bir yeri ağrıyor mu diye.”(Ö4)

“Ona iyi baktıkça gelişir, olgunlaşır.”(Ö5)

“Sabrın sonu güzel olur. Eksikler bir bütün görülür ise hiçbir sorun kalmaz.”(Ö12) “Sevgiye, güneşe, suya ihtiyacı vardır. Tıpkı bir çiçek gibidir.” (Ö)

“Bedenim ile bütünleşmiştir.” (Ö) “Hayata açıktır.” (Ö17)

“Doğru tutmayı bilirsen doğru şeyler yaparsın.” (Ö18) “Hayatına yön verir.” (Ö19)

“Çok hassas ve çok değerlidir.” (Ö20)

“Özenle, şefkatle bakar, itina ile tüm kötülüklerden, etrafın zorluklarından korursun. Evinin hayatının en özel, en gizli duygularını onda saklarsın.” (Ö21)

“Hayatınıza öyle bir girer ki, tüm hayatınız değişir. Hayatınıza renk gelir.” (Ö22)

Normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri özel gereksinimli çocukları daha çok doğa teması ile ilgili unsurlara benzetirken, özel gereksinimli çocukların ebeveynleri doğa teması unsurlarının yanında, etrafına ışık saçan, mutluluk veren, günahsız anlamında melek, neşe gibi unsurlara da benzetmiştir.

Rampa Metaforu

Rampa ile ilgili metaforlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. Normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin rampaya ilişkin metaforları

Rampa Metaforları	N
Araba	1
Tekerlek	1
Yardım	1
Hayat	1
Çıkılması zor yol	1
Toki	1
Azim	1
Zirveye ulaşmak için yürünen yol	1
Çöl	1
İş	1
Zorluk	1
Yokuş	1
Başarının ilk basamağı	1
Güçlü bir kale	1
Bir kuşun kanadı	1
Eğitim dönemi	1
Anne baba	1
Koşu bandı	1

Tablo 3.'e göre normal gelişim gösteren çocukların anne babalarının rampa temasında daha çok çaba harcamayı, yorgunluğu hatırladıkları görülmektedir. Bu temalar altında “çıkılması zor bir yol, azim, çaba, bitirilmesi zor bir kitap, zorluk, iş” gibi ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Normal gelişim gösteren çocukların anne babaları rampayı doğrudan normal rampa olarak algılamışlardır. Özel gereksinimli bireylerin işini kolaylaştırmak için genellikle merdivenlerin yanına yapılan rampa olarak algılayan anne baba olmamıştır. Açıklama cümlelerinden bazı örnekler şöyledir:

“İnsana yardım eder.” (N2)

“Kitabı bitirmeye çalışırsın bir türlü bitmez. Rampayı da aşmaya çalışırsın bir türlü o yol bitmez.” (N3)

“Bazen işler bize zor gelebilir ama bu işin sonunda bir kolaylık ve hedefe ulaşmanın vereceği bir mutluluk vardır.” (N4)

“Her gördüğünüzde yeniden sizi korkutur. Engelli bireyler açısından da rampa her defasında aynı kaygıyı oluşturur. Onu aşmanız yetmez yeniden karşınıza çıkma ihtimali vardır ve çıktığında etkisi yine aynı olur.” (N5)

“Özel gereksinimli çocukların hayatları rampa gibi sürekli aşılması gereken engellerle doludur.” (N8)

“Yorucudur ama hedefe ulaşıldığında mutluluktur.” (N11)

“Çöl nasıl suyun değerini hissettirirse, rampa da düzlüğün değerini bize hissettirir.” (N15)

“Bizlere engel ve zorluklar çıksa bile onları aştıkça kendimizi geliştiririz. Bu çocuklarımızla ilgilenirken engel ve zorluklarla karşılaşabiliriz. Ama onları aştıkça hem kendimizi hem de çocuklarımızı geliştiririz.” (N16)

“Hayatımızdaki yokuşlar bizim için bir engel değil tam aksine bizim için bir kavuzdur. Önemli olan bu zorlukları çocuklarımızla birlikte sıkılmadan, usanmadan, yorulmadan güçlü kaleler gibi üstesinden gelmektir.” (N17)

“Çıkması inmesi oldukça zahmetli” (N18)

“Kanadı olmayan bir kuş nasıl uçamaz ise, rampaya ihtiyacı olan bireyler de o olmazsa seyahat edemez.” (N19)

“Özel güç gerektirir.” (N22) “Yorucudur.” (N23)

Tablo 4. Özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin rampaya ilişkin metaforları

Rampa metaforları	N
Merdiven	2
Kaydırak	1
Zor	1
Sıkıntı	1
İşkence	1
Palyaço	1
Kolaylık	1
Taş	1
Misafir odası vitrini	1
Ekmek	1
Yokuş	2
Gerilim filmi	1
Su	1
Telefon	1
İlaç	1
Meşakkat	1
Dikkat	1
Kaldıraç	1
Küçük ev aleti	1
Sabun	1

Tablo 4.'e bakıldığında, ebeveynlerin rampa temasında daha çok çaba harcamayı ve

yorgunluğu hatırladıkları görülmektedir. Bu temalar altında “sıkıntı, işkence, yokuş, meşakkat” gibi ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Katılımcılar aynı temaya birden fazla örnek verdiği için sayılar örneklem sayısı ile uyuşmayabilir. Özel gereksinimli bireylerin anne babalarından bazıları rampayı, normal rampa olarak algılamakta, diğerleri özel gereksinimli bireylerin işini kolaylaştırmak için genellikle merdivenlerin yanına yapılan rampa olarak algılamışlardır. Açıklama cümlelerinden bazı örnekler şöyledir:

“İşimi kolaylaştırır.” (Ö1)

“Bazen iyi, bazen kötüdür.” (Ö5)

“Rampa olmazsa hayat çok zordur.” (Ö7) “İşlevsizdir. Doğru dürüst kullanılmaz.” (Ö8)

“Olmazsa olmaz.” (Ö9)

“İşimi zorlaştırır.” (Ö10)

“Sonu nereye çıkar belli olmaz.” (Ö11)

“Hayatımda en çok aradığım şeylerin başında gelir.” (Ö12) “Dışarıda çok lazımdır.” (Ö13)

“Bazen derdimize deva olur.” (Ö14) “Zaman alır.” (Ö15)

“Merdivendeki aynı işlevsizlik onda da var.” (Ö16) “Tekerlekli sandalyeyi kullanırken bu vazifeyi görür” (Ö17) “İnsanın işini kolaylaştırabilir bazen.” (Ö20)

“Engelli çocukların aileleri için kolaylaştırır.” (Ö22)

Hem normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri hem de özel eğitim gerektiren çocuk ebeveynleri rampa temasını çok zorluk, güçlük, aşılması zor bir yol gibi unsurlara benzetmiştir. Bu temada ebeveynlerin düşünceleri birbirine yakındır. Rampa temasını özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin çoğu özel gereksinimli bireylerin işini kolaylaştırmak için genellikle merdivenlerin yanına yapılan rampa olarak algılamakta, normal gelişim gösteren çocukların anne babaları normal yokuş olarak algıladıkları görülmektedir.

Rampa temasını benzettiği metaforun açıklamasını yapan anne babalardan normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri daha uzun ve açıklayıcı cümleler kurarken, özel gereksinimli çocuk anne babaları daha kısa cümlelerle açıklamışlardır.

Seyahat metaforu

Metaforlardan üçüncüsü seyahatin hangi metafora benzetildiği sorusudur. Seyahate çıkmak özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin zorlandığı, ancak normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin daha çok heyecanla, mutlulukla gitmek istedikleri yolculuk ya da gezidir.

Tablo 5. Normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin seyahate ilişkin metaforları

Seyahat metaforları	N
Dua	1
Çamur	1
Eziyet	1
Keşfedilmeyi bekleyen yer	1
Kafamı boşalttığım sürahi	1
Özlem	1
Yeni ayakkabı	1
Serüven	1
Uzun yolculuğa çıkmak	1
Yorucu	1
Kargo paketi	1
İcat	1
Göçmen kuş	1
Rüya	1
Otobüs	1
Uçak	1
Roman	1
Ağrı kesici	1
Gençlik iksiri	1
Ufku genişleten bir kitap	1
Taşınmak	1
Yaşam	1
Tatil	1

Tablo 5.'de normal gelişim gösteren çocukların anne babaları “dua, çamur, tatil, eziyet, özlem, serüven, icat, göçmen kuş, rüya, otobüs, uçak, roman” gibi farklı metaforlar kullanılmışlardır. Ancak “otobüs, uçak” gibi bazı metaforlar anlam olarak birbirine yakındır. Bazı anne babalar seyahati rahatlama, stres atma gibi algıladıkları da görülmüştür. Buna örnek olarak: “ağrı kesici, gençlik iksiri, yaşam” metaforları gösterilebilir. Katılımcılar aynı temaya birden fazla örnek verdiği için sayılar örneklem sayısı ile uyuşmayabilir. Açıklama cümlelerinden bazı örnekler şöyledir:

“İnsanı heyecanlandırır, heyecan verir.” (N2)

“Vakti geldiğinde olman gereken yere gitmen gerekir ve gidersin.” (N4)

“Engelli birey ve aileleri için her defasında problemler içeren ve oldukça yorucu bir iştir. Engelli bireyin canını acıtır, sürekli acı verir.” (N5)

“Farklı mekânlar ve şehirler, oradaki yaşantı, farklılık, yaşadığım yerden ve olaylardan uzaklaşmak, beni dinlendirir.” (N6)

“Yeni yerler, gidilmemiş yerlere gitmek, bilmediğimiz yeni bir şey öğrenmek heyecan uyandırır.” (N7)

“Özel gereksinimli çocuk ile seyahat çok zor. İki ihtimal var: Ya çocuğu bırakacaksın, ya da yapmayacaksın.” (N8)

“Fani olduğumuz bu dünyada kimi iyi kimi özel olan insanların bu geçici handaki seyahatidir.” (N10)

“Seyahat ettiklerinde özel bir taşıma, ya da farklı gereksinimleri bulunmaktadır. Seyahat edeceği yerleri sürekli biri kodlar ve ulaştığı yerde teslim alacak birileri olması gerekmektedir.” (N13)

“İnsana yeni yerler, yeni kişiler tanıtır. Yeni bakış açıları, yeni bir dünya görüşü keşfi kazandırır.” (N15)

“Bazen hayat insan için hiç bitmesini istemediği bir roman gibidir. Çünkü o romanın efsunu hayatını kuşatmıştır. O kadar insanı etkisi altına almıştır ki ne sen ondan vazgeçebilirsin ne de o senden vazgeçebilir. Artık o senin aldığın nefesten de öte bir durum haline gelmiştir.” (N17)

“Seyahat öğrenmenin yanı sıra kişiyi dinç tutar.” (N19)

“Kimi zaman mutlu, kimi zaman mutsuz ama heyecan vericidir.” (N2)

Tablo 6. Özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin seyahate ilişkin metaforları

Seyahat metaforları	N
Tatil	2
Oksijen	1
Keyif	1
Yorgunluk	1
Hayal kırıklığı	1
İşkence	1
Güzel	1
Topuklu ayakkabı	1
Yatak	1
Diken	1
Yük eşyası	1
Pamuk şeker	1
Balkon	1
Sıcak hava	1
Rüya	1
Kahve	1
Uçurtma	1
Rüzgar	1
Kitap okumak	1
Kötü anılar	1
Zorunluluk	1

Tablo 6.'da ebeveynlerin seyahat temasında daha çok mutluluk ve huzur veren durumları hatırladıkları görülmektedir. Bu temalar altında “oksijen, keyif, tatil, rüya, pamuk şeker” gibi ifadelerin kullanıldığı tabloda görülmektedir. Farklı temalar olan “topuklu ayakkabı, hayal kırıklığı, işkence, yatak, yük eşyası, balkon” gibi metaforlar ise çoğu anne babanın seyahat ifadesinden farklı durumları hatırladıklarını ifade etmektedir. Katılımcılardan bazıları bu tema için herhangi bir metafor kullanmadıkları için sayılar örneklem sayısıyla

uyuşmayabilir. Açıklama cümlelerinden bazı örnekler şöyledir:

“Arada nefes almamı sağlar.” (Ö1) “Hayatımı zorluyor.” (Ö5)

“Önce güzel görünür ama sonradan yorar.” (Ö8) “İşimi hayatımı zorlaştırır.” (Ö10)

“Tüm sıkıntılarımı giderir. Ağzıma tat verir.” (Ö12) “Nefes aldırır.” (Ö13)

“Ancak hayal ediyorum.” (Ö16)

“İnsanı dinlendirir.” (Ö17) “Seni uzaklara götürür.” (Ö18)

“İnsanı başka âlemlere götürebilir.” (Ö20)

“Seyahat ederken yaşadığım çok kötü anılar var. Bu yüzden seyahat deyince kötü anılarım canlanıyor.” (Ö21)

“Çocuğu doktora götürmek gelir aklıma.” (Ö22)

Normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri seyahatlerden daha çok zevk alırken, özel eğitim gerektiren çocuk ebeveynleri seyahati eziyet gibi görmektedir. Ancak bu durumun tam tersini düşünen anne babalar da olmuştur. Seyahat temasını benzettiği metaforun açıklamasını yapan anne babalardan normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri daha uzun ve açıklayıcı cümleler kurarken, özel gereksinimli çocuk anne babaları daha kısa cümlelerle açıklamışlardır.

Alışveriş metaforu

Metaforlardan alışverişin hangi metafora benzetildiği sorusudur. Alışveriş özel gereksinimli çocukların anne babalarından bazıları için olumlu bir durumken, bazıları için olumsuzluğu göstermektedir. Aynı durum normal gelişim gösteren çocukların anne babaları için de geçerlidir. Ebeveynlerin bu soruya verdikleri cevaplar, alışveriş hakkındaki düşüncelerini bize metaforlarla ifade etmektedir.

Tablo 7. Normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin alışverişe ilişkin metaforlar

Alışveriş metaforları	N
Çamur	1
Tiyatro oyunu	1
Uçurumdan atlamak	1
Şölen alanı	1
Askerlik	1
Mutluluk hormonu	1
Uyku	1
Karşılıksız alışveriş	1
Savaş	1
Çekmece	1
Bahçede çalışmak	1
Paylaşmak	1
Bir taraftan bir tarafa boşalan çanta	1
İhtiyaç	1
Süs eşyası	1
Zehir	1

Ateş	1
Yaşamsal ihtiyaç	1
Yağmurlu hava	1

Tablo 7.'ye bakıldığında, normal gelişim gösteren çocukların anne babalarının alışveriş temasını benzetmek üzere; “çamur, tiyatro oyunu, uçurumdan atlamak, şölen alanı, mutluluk hormonu, askerlik, uyku, karşılıksız alışveriş, çekmece, bahçede çalışmak, bir taraftan bir tarafa boşalan çanta, paylaşmak, ihtiyaç “gibi ifadelerin kullanıldığı tabloda görülmektedir. Bu benzetmeler bize anne babaların alışveriş deyince farklı durumları hatırladıklarını ifade etmektedir. Katılımcılardan bazıları bu tema için herhangi bir metafor kullanmadıkları için sayılar örneklem sayısı ile uyuşmayabilir. Açıklama cümlelerinden bazı örnekler şöyledir:

“Gerekli olan şeyi alırım.” (N1) “Aldıkça batarsın.” (N2)

“Bahçede çalışınca nasıl yorgun düşüyorsam, alışveriş yapınca da öyle yorgun düşüyorum.” (N3)

“Bir şeyler alırken bir yandan da onun karşılığını öderiz.” (N4)

“Tiyatrodaki sanatçıların her hareketi izleyiciler tarafından dikkatlice takip edilir. Engelli birey ve ailesi de alışveriş sırasında tiyatro oyuncularına gibidir. Kendilerini zor bir rolün içinde bilirler ve etraftaki herkes onları izliyordur.” (N5)

“İhtiyaç uçsuz bucaksız bir anlam taşır. Özellikle kadınlar için. Kendini kaptırmadan paraşütü açıp atlamak gerekir bu uçuruma.” (N6)

“İhtiyaçlarının karşılanması ve bunu karşılayabiliyor olmak insana mutluluk hazını yaşıyor.” (N7)

“Yapmak zorunda olduğum bir mecburi ihtiyaç.” (N8)

“Çocuklar insanlarla diyaloga girince bir şekilde acı tatlı bir şeylerin alışverişinde bulunurlar. Çocuğun kendini geliştirmesine ifade etmesine yardımcı olan güçlü bir dayanaktır. Bu sayede çocuk karşı tarafa kendini açma gücünü elde ettiği bir başarı fırsatıdır.” (N17)

“Dünyaya bir kere nüfuz etti ise kurtulmak çok zordur.” (N19) “Her şeyi almak isterse stres yaşanır.” (N21)

“Kimi insan zevk alır, kimi insan nefret eder.” (N22) “Çıplak elle düşünmeden tutarsan yanarsın.” (N23)

Tablo 8. Özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin alışverişe ilişkin metaforları

Alışveriş metaforları	N
Kolay	2
İhtiyaç	2
Hastalık	2
Işınlanmak	1
Aktivite	1
Oyun	1
Uçak	1
Sabun	1
Hava	1
Para	1
Yemek	1
Kadın	1
Deterjan	1
Çiçek	1
İşkence	1
Biber	1
Koşu sporu	1
Ekmek	1
Su	1
Labirent	1

Tablo 8.'de bazı anne babalar alışveriş temasını aynı metaforlara benzetmiştir. İki ebeveyn alışverişini kolay olarak nitelendirirken, başka ikisi ihtiyaç temasına benzetmiş, diğer ikisi ise hastalığa benzetmiştir. Bunun yanında alışveriş, "ışınlanmak, aktivite, oyun, uçak, sabun, hava, para, yemek, kadın, deterjan, çiçek" unsurlarına benzeten anne babalar da vardır. Bu ifadelerin kullanıldığı Tablo 8'de görülmektedir. Katılımcılar aynı temaya birden fazla örnek verdiği için sayılar örneklem sayısı ile uyumlayabilir. Açıklama cümlelerinden bazı örnekler şöyledir:

"Çocukla zor olduğu için sürekli internet üzerinden yapıyorum." (Ö1) "İhtiyacımızı gideririz." (Ö3)

"Alışveriş merkezleri engelli bireylere uygundur." (Ö6) "Ayağını kaydırabilir bazen." (Ö8)

"Bazen açgözlü olunabiliyor." (Ö11) "İnsanın sıkıntısını stresini temizler." (Ö14)

"Artık maalesef AVM'ler yüzünden kabus oldu"(Ö17) "Sonu bazen acı biter. Bazen tatlı biter." (Ö18) "İnsanı yorar." (Ö20)

"Girdin mi, çıkamazsın." (Ö22)

Normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinden bazıları alışverişten daha çok zevk alırken, bazıları için ihtiyaç olduğunu düşünmüş ve bu ihtiyaçların hiç bitmediğini vurgulamışlardır. Özel eğitim gerektiren çocuk ebeveynlerinin bazıları yine alışverişten mutluluk duyarken, bazıları ise alışverişin hem zor olduğunu hem de insana iyi gelmediği zamanların olduğunu da vurgulamıştır. Alışveriş temasını benzettiği metaforun açıklamasını yapan anne babalardan normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri daha uzun ve açıklayıcı

cümleler kurarken, özel gereksinimli çocuk anne babaları daha kısa cümlelerle açıklamışlardır.

Çocuk parkı metaforu

Metaforlardan beşincisi çocuk parkının hangi metafora benzetildiği sorusudur. Çocuk parkı çocuklar için vazgeçilmez bir dünya, mutluluğa açılan bir kapı gibidir. Bu durum özel gereksinimli çocuklar için de normal gelişim gösteren çocuklar için de böyledir. Ancak parkta koşup oynamak, salıncaklara binip, kaydıraklardan kaymak, normal gelişim gösteren çocukların kolayca yapabileceği bir şeyken, özel gereksinimli çocuklar için yapılması çok zor olan hal ve durumlar olabilmektedir. Bu durum anne babaları da derinden etkilemektedir. Dolayısıyla ebeveynlerin bu soruya verdikleri cevaplar da bu araştırmanın önemli kısımlarından biridir. Çocuk parkı ile ilgili metaforlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9. Normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin çocuk parkına ilişkin metaforları

Çocuk parkı metaforları	N
Çiçek bahçesi	2
Tespah	1
Lunapark	1
Şölen alanı	1
Dişsiz birinin yemek yemeye çalışması	1
Umut etmek	1
Eğlenceli durum	1
Sosyal faaliyet	1
Mutluluğa açılan kapı	1
Bitmesini istediğim film	1
Cennet	1
Bayram	1
Led ışıklar	1
Huzur	1
Test soruları	1
Arkadaş yuvası	1
Müzik	1
Açık hava okulu	1
Doğa yürüyüşü	1
Karnaval	1

Tablo 9.'a bakıldığında normal gelişim gösteren çocukların anne babalarının çocuk parkı temasını farklı öğelere benzettiğini görüyoruz. Bunun yanında anlam olarak çoğu anne babanın çocuk parkı için olumlu ifadeler kullandığı görülmektedir. Çocuk parkları hem ebeveynler hem de çocuklar için olmazsa olmaz yerler ve hayatın bir parçası olarak görülmektedir. Anne babalar “çiçek bahçesi, şölen alanı, umut etmek, led ışıklar, eğlenceli durum, huzur, sosyal faaliyet, bitmesini istemediğin film” gibi ifadelerle bize bunu göstermektedirler. Açıklama cümlelerinden bazı örnekler şöyledir:

“O kapıdan girersen mutlu olursun. Çocuk parkında da çocukların civiltısında, insanın iç huzurunu harekete geçiren güzellikler vardır.” (N3)

“Her çocuk farklı ve özeldir. Birbirinden güzeldir.” (N4)

“Parkta oyun oynayacak eğlenecek çok şey vardır ama engelli bireyler ve aileleri bu zevkten mahrumdur. Onların yararlanabileceği bir ortam yoktur.” (N5)

“Orada herkes sadece çocuktur. Amaç sadece eğlenmektir. Hiçbir farklılık olmaksızın tüm çocukların beraber ahenk içinde eğlendiği tek ortam çocuk parklarıdır. Onları izlemekten zevk alıyorum.” (N6)

“Çocukların en özgür, rahat oynayıp, civil civil bağırsı çağrış oynadıkları yerdir.” (N7)

“Özel gereksinimli çocuklar için çocuk parkı, çoğu aile için “bir gün benim de çocuğum burada oynayacak” düşüncesidir. (N8)

“Çok sıktır ve insanın içini ferahlatır.” (N9)

“Onların dünyasında sadece oyun, kaynaşma, mutluluk ve heyecanın en dolusunu yaşayabilirsiniz.” (N11)

“Çok az sayıda kendisi gibi özel çocuklar parklarda oynar. Bu sebeple diğer çocukların yapabildiği şeyler özel çocuklar için bazen acı verebilir. Daha çok özel çocuk parklarına gitmelidirler.” (N13)

“Çocuk orada olan oyuncaklardan birini seçmek zorundadır. Çocuk parkları çocuk parkları çocukların bakış açılarını ve yaratıcı oyunları sınırlandırır.” (N15)

“Özel gereksinimli çocuklar buralarda arkadaşlarıyla iletişim kurarak gelişimlerine katkı sunarlar.” (N16)

“Çocuk parkındaki çocuk için o ortam bir eğlence alanıdır. Çocuğun kendini keşfettiği, sosyal ortamlar kurduğu, başarılarını arttırdığı, tecrübelerine tecrübe kattığı bir film gibidir. Nasıl ki sevdiğimiz bir filmde acaba diğer bölümde ne olacak deyip, merakla bekliyorsak hem normal çocuklar için, hem de özel çocuklar için çocuk parkı hiç bitmesini istemedikleri bir film gibidir.” (N17)

“İnsana neşe verir.” (N18)

“En saf, en temiz bireylerin toplandığı mis kokulu bir yerdir.” (N19)

“Çocuklar özgür oynadığı yerlerde hayatı ve kendilerini daha iyi tanıyıp, yansıtırlar.” (N20)

“O eğlendikçe biz mutlu oluruz.” (N21)

“Her türden çocuk ve ebeveyn bulunur.” (N22)

“Etrafında renk renk çiçekler bulunur. Her birinin dokusu ve kokusu farklıdır.” (N23)

Tablo 10. Özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin çocuk parkına ilişkin metaforları

Çocuk parkı metaforları	N
Eğlence	3
Yara	2
Keyifli	1
Seyir yeri	1
Sevmek	1
Elma	1
Dondurma	1
Pencere	1
Duvar	1
Sivilce	1
Tiyatro	1
Müzik	1
Eski bir dost	1
Sinema	1
Dönme dolap	1
Manzara	1
Saksı	1
Çakmak	1
Sinema filmi	1
Okul	1

Tablo 10.'a bakıldığında anlam olarak çoğu anne babanın çocuk parkı için olumlu ifadeler kullandığı görülmektedir. Anne babalar “keyifli, eğlence, seyir yeri, dönme dolap, sinema, sevmek, dondurma “ gibi ifadelerle bize bunu göstermektedirler. Ancak bazı anne babalar çocuk parkı için “yara, sivilce” gibi olumsuz ifade kullanmaktadırlar. Tablo 10’da özel gereksinimli çocuk ebeveynlerinin çocuk parkı metaforları verilmiştir. Özel gereksinimli çocuklar bu yerleri kullanamadıkları için anne-babaların bu tema için olumsuz düşünceleri normaldir. Katılımcılar aynı temaya birden fazla örnek verdiği için sayılar örneklem sayısı ile uyuşmayabilir. Açıklama cümlelerinden bazı örnekler şöyledir:

“Gittikçe kabuk tutan bazı duygularım canlanıyor.” (Ö1) “İlgilenecekleri ve keyif alacakları birçok oyuncak olacak.” (Ö2)

“Çocuklar orada eğlenir. Ama engelli annesinin eğlence olan bir yerde, kendi çocuğunu eğlendirip eğlendirmeyeceğini daha yaşamadım.” (Ö3)

“Oğlum çok küçükken onu kucağımıza alıp koyuyor, salıncakta beraber sallanıyorduk. Ama sonra zorlaştığı için seyretmekle yetiniyoruz. Yine de onu götürüyorum. Diğer çocukları seyredince mutlu oluyor. Hem de biraz ferahlıyor sıkıntısı gidiyor.” (Ö4)

“Bazen ekşi, bazen tatlıdır.” (Ö5)

“Engelliler oynayamasa da oynayanlara bakıp mutlu bile oluyorlar.” (Ö6) “Gittiğimizde herkes bize bakar.” (Ö8)

“Çocuklarla gidince engeller daha çok ortaya çıkıyor.” (Ö11) “Sadece izleyebiliyoruz.” (Ö12)

“Canımı acıtıyor.” (Ö14)

“Saksının temizliği yapıldığı sürece daha canlı olur.” (Ö15)

“Çocuk parkına gidip te rahatsız olmadığım tek bir deneyimim olmadı.” (Ö17) “İnsanı bazen hüznlendirir. Bazen mutlu eder.” (Ö19)

Çocuk parkı normal gelişim gösteren çocukların anne babalarında daha olumlu duyguları hatırlatırken, özel gereksinimli çocukların anne babalarında daha olumsuz duyguları ortaya çıkarmıştır. Diğer temalara baktığımızda özel gereksinimli çocukların ebeveynleri benzedikleri unsurların açıklamalarını, normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinden çok daha az yaparken, çocuk parkı temasını benzedikleri unsurların açıklamalarını çok daha fazla ve içerikli yapmışlardır. Bu da özel gereksinimli çocukların anne babalarının çocuk parkı deyince çok şeyi hatırladıklarını ve bu duygularını anlatmaya istekli olduklarını göstermektedirler.

Sabır metaforu

Metaforlardan altıncısı sabrın hangi metafora benzetildiği sorusudur. Sabretmek insan hayatında belki de en değerli erdemlerden biridir. Özel gereksinimli çocukların anne babaları yaşadığı sorunlarla, zorluklarla sabır sayesinde baş edebilmektedirler. Sabır ile ilgili metaforlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 11. Normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin sabra ilişkin metaforları

Sabır metaforları	N
Kafesteki kuş	1
Tespah	1
Liman	1
Yemek pişirmek	1
Sonu olmayan boşluk	1
Sınav	1
Herkeste olması gereken şey	1
Fren	1
Gaz lambası	1
Sağır olmak	1
Okyanus	1
Terapi	1
İnsanları olgunlaştıran bir cevher	1
Bambu ağacı	1
Çetin ceviz	1
Kırmızı ışık	1
Kör olmak	1
Dilsiz olmak	1
Anne	1
Kalp	1
Oruç	1
Kargo şirketi	1

Tablo 11’de normal gelişim gösteren çocukların anne babaları sabır ifadesini çok farklı

temalara benzetmişlerdir. Bu Tabloda sabır; “kafesteki kuş, tespih, liman, yemek pişirmek, sonu olmayan boşluk, sınav, herkeste olması gereken şey, çetin ceviz, fren, kırmızı ışık, okyanus, anne, gaz lambası” gibi tek tema altında toplanması zor benzetmelerle ifade edilmiştir. Bazı katılımcılar sabrı; “kör olmak, sağır olmak, dilsiz olmak” gibi üç farklı ama benzer temalarla ifade etmişlerdir. Katılımcılar aynı temaya birden fazla örnek verdiği için sayılar örneklem sayısı ile uyumlanabilmektedir. Özel gereksinimli çocukların anne babalarının zorlandığı kadar, normal gelişim gösteren çocukların anne babaları da hayatta birçok durumla mücadele etmektedirler. Dolayısıyla sabır temasının çalışmada bulunması uygun görülmüştür. Ebeveynlerin bu soruya verdikleri cevaplar, sabır hakkındaki düşünceleri ifade etmektedir. Açıklama cümlelerinden bazı örnekler şöyledir:

“Kafesteki kuş gibidir.” (N1)

“Gaz lambası içindeki gaz bitene kadar etrafa ışık yayar. Gazı bitince söner ve etraf kararır.” (N3)

“Ne kadar çok üzerine düşersek, o kadar çok acı verebilir. Bunları aşmak için de sabretmek gerekir.” (N4)

“Yaşam engelli birey ve aileleri için çok zordur. Ancak sabır ipine tutunarak kendilerini ayakta tutabilirler.” (N5)

“Alışveriş yaparsın. Hazırlık aşamasına geçersin. Emek verip pişirirsin ve sonuçta herkesin yüzündeki tebessümle tüm yorgunluğa rağmen sevildiğini bilirsin. Sabrın sonucu tam olarak budur.” (N6)

“Kadın olduğun için ömrün boyunca sabırlı olmak zorundasın. Çocukken ailene, evlenince eşine, anne olunca çocuklarına... Ömrün boyunca sabırlı olmayı öğreniyorsun.” (N7)

“Özel gereksinimli ailelerin hayatları boyunca ihtiyaç duydukları sudur.” (N8) “Çok stresli ve yıpratıcıdır.” (N9)

“Kabuğu kalın içi dolu ama açmak için her gücü denemek gerekir.” (N11)

“Sabır çocukların öğrenmesinde süre tanır. Bu süre içinde onların nasıl öğrendiği ve nasıl geliştiği dış etkenlerden uzak gözlemlenebilir ve nasıl bir eğitim alınacağına karar verilebilir.” (N13)

“Hayatta bazen durup beklemek lazımdır.” (N15)

“Okyanusu ne kadar doldursak ta taşmaz. Özel durumdaki çocuklarla ilgilenirken okyanus gibi olmalıyız.” (N16)

“Anne tavuk nasıl ki yirmi bir gün sabredip yumurtadan henüz çıkmayan yavruları için bekliyorsa, özel gereksinimli çocuğu olan anne babalar için sabır odur. Sabır asıl

gösterilmesi gereken zamanda insanı zafere ulaştırır. Bundan dolayı çocuğa sabrederek, çocuğun içinde bulunduğu durumu en az zararla telafi etmesine yardımcı olunmalıdır.”(N17)

“İstikrarlı ve düzenli olmazsa vücutta arızalar meydana gelir.” (N19)

“Kişi sabrederek erdemli bir hayatı yaşamış olur. Bu şekilde hayatı değişir ve gelişir.”(N20)

“Sabrederiz, sonunda huzur buluruz.” (N21)

“Uzun ve sıkıcı bir bekleyişin sonu çok güzel olur.” (N22)

Tablo 12. Özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin sabra ilişkin metaforları

Sabır metaforları	N
Bardak	2
Gökyüzü	2
Su	2
Cüzdan	1
Nemli	1
Zaman	1
Mutluluk	1
Müjde	1
Az	1
Yokluk	1
Askerlik	1
Uzay	1
Dua	1
Tohum	1
Kum saati	1
Ansiklopedi	1
Çanta	1
Ekmek	1
İnsan uzuvlarına	1
Nimet	1
Deniz	1

Tablo 12.’de özel gereksinimli çocukların anne babaların sabır ifadesini “cüzdan, nemli, zaman, müjde, bardak, az, gökyüzü, su, yokluk, askerlik, uzay, dua, tohum, kum saati, mutluluk” gibi çok farklı temalara benzetmişlerdir. Bazı anne babalar ise sabır için aynı metaforu kullanmıştır. “Bardak, gökyüzü, su” gibi metaforlar farklı iki anne babaların kullandığı metaforlardır. Katılımcılar aynı temaya birden fazla örnek verdiği için sayılar örneklem sayısı ile uyumlayabilir. Açıklama cümlelerinden bazı örnekler şöyledir:

“Sürekli yanımda taşımam gereklidir.” (Ö1)

“Bizim ailemize verilmiş en güzel hediyedir.” (Ö2)

“Sabır ve zaman eşit aynıdır. Zaman içinde sabredersek mükâfatını zamanla alacağımıza inanıyorum. Tıpkı engelli çocuğu olan annenin sabrının mükâfatını öbür dünyada alacağına inanması gibi.” (Ö3)

“Bazen taşabiliyor.” (Ö5)

“Bende sonsuz olmak zorundadır.” (Ö8)

“Yapmak, göstermek zorundasındır.” (Ö11)

“Beklemektir. Sevmektir. Bakım yapmak ve verimini almaktır.” (Ö15)

“Her zaman yanında bulunmalı.” (Ö18)

“En çok ihtiyacımız olan şey.” (Ö19)

“Olmazsa olmazdır.” (Ö20)

“Ucu bucağı yoktur.” (Ö22)

Normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri de, özel gereksinimli çocukların anne babaları da sabır temasının açıklamalarını genel olarak benzer şekilde yapmışlardır. Ancak sabır temasını benzettiği metaforun açıklamasını yapan anne babalardan normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri daha uzun ve açıklayıcı cümleler kurarken, özel gereksinimli çocuk anne babaları daha kısa cümlelerle açıklamışlardır.

Misafirlik metaforu

Metaforların sonuncusu, misafirliğin hangi metafora benzetildiği sorusudur. Misafirlik bizim toplumumuzda akrabaların, komşuların, tanıdıkların arasındaki ilişkilerin daha sıcak, daha sağlıklı ve samimi olmasını sağlamaktadır. Hem özel gereksinimli çocukların anne babalarının hem de normal gelişim gösteren çocukların anne babalarının misafirlik konusundaki düşünceleri ve misafiri hangi ifadeye benzettikleri bizim için diğer temalar kadar önemlidir. Özel gereksinimli çocukların anne babaları misafirlikte zorluk yaşıyor mu? Yaşadığı zorlukları neye benzetiyor? Bu soruların cevapları da çalışmamız için önem arz etmektedir. Ebeveynlerin bu soruya verdikleri cevaplar, misafirlik hakkındaki düşüncelerini bize metaforlarla ifade etmektedir. Misafirlik ile ilgili metaforlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 13. Normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin misafirliğe ilişkin metaforları

Misafirlik metaforları	N
Ekmek	1
Şenlik	1
Acı ilacı içmek	1
Türk kahvesi	1
Kabus	1
Çilekli pasta	1
Avrupa Birliği	1
Güzel bir şey	1
Bayram	1
Pencereye konan kuş	1
Zincir	1
Saunaya girmek	1
Sürpriz yumurta	1
Rüya	1
İlgi odağı	1
Mektup	1

Halka	1
Eğlence	1
Paylaşmayı bilmek	1
Reklam	1

Tablo 13.'de normal gelişim gösteren çocukların ebeveynleri misafirlik temasını farklı unsurlara benzetmişlerdir. Ancak bazı temalar anne babaların misafirlik teması için “ekmek, şenlik, Türk kahvesi, rüya, halka, zincir, güzel bir şey, ilgi odağı, bayram, çilekli pasta” olumlu ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bazı ebeveynler ise “halka, zincir” gibi birbirine sıkıca bağlanan, arasında kopukluk olmayan, insanları birbirine bağlayan manasında benzetmeler kullanmışlardır. Katılımcılardan bazıları bu tema için herhangi bir metafor kullanmadıkları için sayılar örneklem sayısı ile uyuşmayabilir. Açıklama cümlelerinden bazı örnekler şöyledir:

“Bereketlidir.” (N1) “Neşe verir.” (N2)

“Mektubu açtığında güzel şeyler yazıyorsa sevinirsin, mutlu olursun. Eğer kötü şeyler yazıyorsa üzülürsün. Misafirler de iyi enerji bırakırlarsa mutlu olursun. Kötü enerji bırakırlarsa üzülürsün.” (N3)

“Gelince mutlu eder. Gidince hüznendirir.” (N4)

“Engelli birey ve ailesi için insanlarla birlikte olmak çok önemlidir. Bu durum onları hayata bağlayacaktır. Ama aynı zaman da onlara acı verir.” (N5)

“Keyif verir. Uyarıcıdır. Zamansız bir anda kendine iyi geleceğini düşündüğün birini ziyaret etmek bir yudum kahve içmek gibi zevklidir.” (N6)

“Hem çok zevk alarak yersiniz. Hem de alınan şekerden dolayı pişmanlık, yorgunluk hissedersiniz. Sevdiğiniz insanları görmek, onlarla sohbet etmek çok zevk veriyor ama günün yorgunluğu da üstüne yük kalıyor.” (N7)

“Herkes özel çocuklara ilgi gösterir. Fakat bunun sebebi çoğu kez seven veya ilgi gösterenin acıma içgüdüğü ile yaptığı bir davranıştır.” (N13)

“Gelmesini heyecanla beklersin. Gittiğinde bir sonrakine çok vakit kalır üzülürsün.” (N15)

“Misafirlik sayesinde aile, komşuluk gibi bağlar, sağlamlaştır ve birbirine bağlanır.” (N16)

“Nasıl halkanın olabilmesi için arasında hiçbir kopukluk olmaması gerekiyorsa, misafirlik te çocuk için arasına hiçbir kopukluk girmeyen güçlü bir halka gibidir.” (N17)

“Tadında bırakırsan rahatlatır. Fazla uzatırsan bunaltır.” (N19)

Tablo 14. Özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin misafirliğe ilişkin metaforları

Misafirlik metaforları	N
Kahve	2
Yemek	1
Zor	1
Sevgi	1
Saygı	1
Hoşgörü	1
Sevmek	1
Çekirdek	1
Şeker	1
Hırka	1
Güneş	1
İktidar	1
Pencereden hava almak	1
Yağmur	1
Spor	2
El ele tutuşmak	1
Taş	1
Dost omuzu	1
Yemek yapmak	1

Tablo 14.'de özel gereksinimli çocukların ebeveynleri misafirlik için “sevgi, saygı, hoşgörü, kahve, sevmek, çekirdek, şeker, hırka, güneş, iktidar, pencereden hava almak, yağmur, spor” olumlu benzetmeler kullanmışlardır. Tablo 14’de sadece bir anne baba çifti misafirliğin zor olduğunu düşünmüştür. “Sevgi, saygı, hoşgörü” temasını aynı anne baba üç ayrı benzetmeyle ifade etmiştir. İki ayrı ebeveyn ise misafirlik temasını kahve unsuruyla ifade etmiştir. Katılımcılar aynı temaya birden fazla örnek verdiği için sayılar örneklem sayısı ile uyuşmayabilir. Açıklama cümlelerinden bazı örnekler şöyledir:

“Hazırlanması süresi çok vardır.” (Ö1)

“Çocuğum oyun ortamını istediği için evdeki rahatlığı istiyor.” (Ö2)

“Misafirlikler insanların birbirine karşı duygularını pekiştirir. Engelli çocuğu olan anneler ise misafirliğe giderken ya da misafir kabul ederken bir kez daha düşünür.” (Ö3)

“Dostlarla iyi gider.” (Ö5) “Fazlası zarardır.” (Ö8)

“İnsanın arkası insanı ısıtır.” (Ö9)

“İyi mi, kötü mü hala karar veremedim.” (Ö11) “Bazen yorucudur.” (Ö16)

“İnsan zevk alır ama yorucudur.” (Ö18)

“İnsana zor anında, canı sıkıntılı zamanda rahatlık verir.” (Ö19) “Bazen insana ağır geliyor.” (Ö20)

“İnsana iyi gelir rahatlatır.” (Ö21)

Normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri genel olarak misafirlikten zevk aldıklarını, misafirliğin aileye, insan arası ilişkilere iyi geldiğini açıklayan ifadeler kullanmışlardır. Özel eğitim gerektiren çocuk ebeveynlerinin bazıları da bu yönde düşünürken bazı anne babalar ise

misafirliği “bazen yorucudur, fazlası zarardır, misafirlikler insanların birbirine karşı duygularını pekiştirir, engelli çocuğu olan anneler ise misafirliğe giderken ya da misafir kabul ederken bir kez daha düşünür...” gibi ifadeler kullanarak, olumsuz cümlelerle açıklamışlardır. Misafirlik temasını benzettiği metaforun açıklamasını yapan anne babalardan normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri daha uzun ve açıklayıcı cümleler kurarken, özel gereksinimli çocuk anne babaları daha kısa cümlelerle açıklamışlardır. Özel gereksinimli çocuk anne babaları misafirliğe ilişkin çok fazla açıklama yapmamışlardır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin özel gereksinimli çocuğa ve diğer durumlara ilişkin metafor kullanımı karşılaştırılmıştır. Bu çalışma doğrultusunda ailelere 7 soru sorulmuştur. Bu sorular hem normal gelişim gösteren çocukların anne babalarının hem de özel gereksinim gösteren çocukların anne babalarının; özel gereksinimli çocuğu, rampayı, seyahati, alışverişi, çocuk parkını, sabrı ve misafirliği hangi temalara benzettikleri sorularından oluşmaktadır. Bu sorulara anne babalar değişik cevaplar vermişler ve neden o temaya benzettiklerinin açıklamalarını da yapmışlardır.

Elde edilen bulgular genel olarak incelendiğinde özel gereksinimli çocuğu olan anne babalar görüşme formundaki metaforları daha olumsuz kavramlara benzetirken, normal gelişim gösteren çocuğu olan anne babalar ise metaforlarını daha çok olumlu kavramlara benzetmişlerdir. Literatüre bakıldığında normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin çocuk metaforlarında ağırlıklı olarak “mutluluk kaynağı” ve “değerli bir varlık” algıları olduğu tespit edilmiştir (Pesen, 2015). Yine yapılan bir başka çalışmada normal gelişim gösteren okul öncesi dönem çocukları ebeveynleri tarafından “değerli bir varlık” olarak algılanmaktadır (Soydemir, 2011). Bu sonuçlara göre normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin çocuklarını olumlu bir bakış açısıyla gördükleri söylenebilir. Mevcut bulgular literatürle paralellik göstermektedir.

Özellikle sosyal etkinlikle ilgili olan metaforlarda (Örneğin çocuk parkı ve alışveriş) özel gereksinimli çocuk ebeveynlerinin olumsuz ifadeler kullandıkları tespit edilmiştir. Ebeveynlerin özel gereksinimli çocukla birlikte yeni yaşam tarzlarına uyum sağlamaları zaman alabilmektedir. Bu süreçte ebeveynler ilk olarak bir şok yaşamakta ve zaman zaman bu durumla alakalı çevreye karşı stres ve utanç hissetmektedirler (Özen, 2016). Mevcut araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğu olan aileler de bu utanç hissinden dolayı sosyal ortamlara dair daha olumsuz ifadeler kullanmış olabilirler.

Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerle normal gelişim gösteren çocuğu olan ebeveynlerin sabır metaforlarına bakıldığında özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların sabrı zorunlu bir kavram olarak gördükleri göze çarpmaktadır. Öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarına dair metaforlarının incelendiği bir araştırmada öğretmenler kaynaştırma uygulamalarının “özel ilgi ve sabır” gerektirdiğine yönelik görüşler belirtmişlerdir (Gürsoy, Aral, Öz ve Aysu, 2019). Özel gereksinimli çocuklar normal gelişim gösteren çocuklara göre yetersizliklerinden dolayı daha çok ilgiye ihtiyaç duyabilmektedirler. Bu ilgi çocukların davranışlarına sabırla karşılık vermeyi de beraberinde getirebilir. Bu nedenle özel gereksinim gösteren çocukların ebeveynleri sabrı zorunlu bir kavram olarak nitelemiş olabilirler.

Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler metaforlarla ilgili açıklamalarını normal gelişim gösteren çocuğu olan ebeveynlere göre oldukça kısa tutmuşlar, uzun ifadeler yazmaktan kaçınmışlardır. Özel gereksinimli çocukların ailelerinin duruma dair hissettiklerini ifade etmede zorluk yaşadıkları bilinmektedir (Metin, 2018). Bu nedenle mevcut araştırmada özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin çocukları hakkında konuşmaları kendilerine sıkıntı vermiş olabilir. Bu durum, bu ebeveynlerin daha kısa ifadeler kullanmalarına neden olmuş olabilir. Bunun dışında, ailelerin sosyoekonomik düzeyleri, eğitim düzeyleri gibi değişkenlerin de ailelerin kendilerini ifade etmelerinde zorlanmalarına neden olmuş olabilir.

Öneriler

Araştırma sonuçlarından yola çıkılarak aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- Bu çalışma tesadüfen seçilmiş özel gereksinimli çocuğu olan ve normal gelişim gösteren çocuğu olan ebeveynlerden yaklaşık 45 kişi ile yapılmış ve çocukların yaş aralıkları belirlenmemiştir. Daha çok ebeveynlere ulaşarak çocuk yaş aralıkları da belirlenerek daha geniş sonuçlara ulaşılabilecek bir araştırma yapılabilir.

- Başka bir araştırmada özel gereksinimli ve normal gelişim gösteren çocuğu olan ailelerin her iki çocuklarına yönelik metaforik algıları incelenebilir.

- Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin, sosyal yaşamda karşılaştıkları sorunların üstesinden gelebilmeleri için psikolojik destek hizmetleri güçlendirilebilir.

- Normal gelişim gösteren çocukların ailelerinin özel gereksinimli çocuklara dair bakış açılarını genişletmek amacıyla kaynaştırma uygulamalarıyla ilgili bilgiler ve eğitimler verilebilir.

Tersine kaynaştırma yapmak için normal gelişim gösteren çocukları olan anne babalara da özel gereksinimli çocuk ve bakımı konulu eğitimler verilebilir.

KAYNAKLAR

- Açar, D., Kaya, G., Güneş, G. (2017). *Özel gereksinimli bireyler hakkındaki görüşlere ilişkin metafor çalışması. Electronic Journal Of Social Sciences*, 16(62), 935-944.
- Aydın, İ. S., Pehlivan, A. (2010). *Türkçe öğretmeni adaylarının “öğretmen” ve “öğrenci” kavramlarına ilişkin kullandıkları metaforlar. Turkish Studies*, 5(3), 818-842.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz Ş., Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem.*
- Çakıroğlu, O. (2016). *Özel eğitimde temel kavramlar. V. Aksoy (Ed.), Özel eğitim içinde (s. 2-18). Ankara: Pegem.*
- De Guerrero, M. C., Villamil, O. S. (2002). *Metaphorical conceptualizations of ESL teaching and learning. Language teaching research*, 6(2), 95-120.
- Gürsoy, F., Aral, N., Öz, N. S., Aysu, B. (2019). *Öğretmenlerin Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulaması Hakkındaki Görüşleri: Bir Metafor Çalışması. III. Uluslararası Öğretmen Eğitimi ve Akreditasyon Kongresi, TED Üniversitesi, Tam Metin Bildiri Kitabı, 181-190, Ankara.*
- Kadioğlu Ateş, H. (2018). *Gifted Children Metaphor from the Perspective of Teachers and Parents.-Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 6(2), 30-41.
- Metin, N. (2018). *Özel gereksinimli çocuklar. N. Metin (Ed.), Özel gereksinimli çocuklar içinde (s. 15-39). Ankara: Anı.*
- Özen, A. (2016). *Aile eğitimi. İ. H. Diken (Ed.), Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim içinde (s. 115-138). Ankara: Pegem.*
- Pesen, A. (2015). *Ebeveynlerin “çocuk” kavramına yükledikleri metaforlar. Turkish Studies*. 10(15), 731-748.
- Soydemir, Ş. S. (2011). *Okul öncesi öğretmen ve ebeveynlerinin birbirlerini ve okul öncesi çocuklarını nasıl algıladıklarının metaforlar yoluyla incelenmesi. (Doktora Tezi). http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/handle/123456789/2331 sitesinden erişilmiştir.*
- Van Hove, G., De Schauwer, E., Mortier, K., Bosteels, S., Desnerck, G., Van Loon, J. (2009). *Working with mothers and fathers of children with disabilities: Metaphors used by parents in a continuing dialogue. European Early Childhood Education Research Journal*, 17(2), 187-201.